

Státní oblastní archiv v Plzni - Státní okresní archiv Cheb

Archiv obce Horní Žandov

1877 - 1945

Inventář

EL NAD č.: 412

AP č.: 1520

Marie Bortelová, Mgr. Karel Halla

Cheb 2010

Obsah

Úvod:

I. Vývoj původce archivního souboru	3
II. Vývoj a dějiny archivního souboru	6
III. Archivní charakteristika archivního souboru	7
IV. Stručný rozbor obsahu archivního souboru	9
V. Záznam o uspořádání archivního souboru a zpracování inventáře	10

Přílohy:

Příloha č. 1: Seznam použitých pramenů a literatury	11
Příloha č. 2: Seznam použitých zkratk	12
Příloha č. 3: Popis členění inventárního seznamu	13
Inventární seznam	14

I. Vývoj původce archivního souboru

Obec Horní Žandov (původně nazývaná také Obern-Sandaw, Ober Sandawe, Oberzandaw, Vyšší Žandov, Obersandaw, Obern Sanda, Žandov horní, Ober Sandau) leží asi 15 km jihovýchodně od Chebu a asi 1 km jižně od Dolního Žandova. Vesnická zástavba je situována podél Šitbořského potoka a tvořily ji převážně volně stojící uzavřené chebské statky.

Protože obce Horní a Dolní Žandov na sebe prakticky navazují a po celou dobu své existence jsou spolu úzce spojeny je nutné zmínit se o dějinách Dolního Žandova. Dolní Žandov vznikl v zemské bráně na cestě z Chebu do Plzně pravděpodobně německou kolonizací někdy ve 12. století. První písemná zmínka o obci pochází z roku 1197, kdy ves daroval vévoda Jindřich Břetislav nově založenému tepelskému klášteru, ke kterému od počátku náležela, a teprve ve druhé polovině 13. století byla připojena k panství blízkého hradu Kynžvart. V době bojů mezi Karlem IV. a Ludvíkem Bavorskem byl Dolní Žandov roku 1347 zničen. Zpusťšeným byl ještě v roce 1374, kdy udělil Karel IV. "Vyšší a Nižší Žandovy" (Dolní a Horní Žandov) v léno Boršovi z Oseka. Ten chtěl původně Žandov zcela zbořit a na jeho místě založit pod blízkou tvrzí Amonsgrün (Úbočí) nové městečko. K jeho založení nedošlo a Žandov byl znovu postupně obnoven. Osudy Žandova byly potom společné s kynžvartským panstvím až do konce feudalismu. Za vlády Metternichů byl Dolní Žandov spolu s Kynžvartem nazýván od konce 18. století městem a měl právo konání čtyř výročních a dobytčích trhů a každé pondělí se v něm konal týdenní trh. První písemná zmínka o Horním Žandově je z roku 1367.

Od roku 1850 patřil Horní Žandov do správního okresu Planá a žilo v něm 386 obyvatel.

Horní Žandov patřil k farnímu úřadu Dolní Žandov, kostel sv. Michaela. Farní úřad náležel nejprve k vikariátu Falknov (Sokolov) a později k vikariátu Mariánské Lázně. Školní budova sídlila v čp. 59 a byla postavena kolem roku 1890. Již v roce 1894 došlo k její přestavbě a rozšíření. Škola byla dvoutřídní a vyučovalo se jazykem německým.

Organizaci místní samosprávy předcházelo zrušení roboty a poddanství v roce 1848. Zákon o prozatímním obecním zřízení č. 170 ř. z. ze dne 17. března 1849 (tzv. Stadionovo prozatímní zřízení) zrušil dosavadní pravomoc panských vrchnostenských úřadů ve správě venkovských obcí, kde dosud zastupovali vrchnost venkovští rychtáři a konšelé, kteří byli pověřeni vykonáváním částečné a obecné samosprávy, a zaručil nově ustaveným obcím základní práva, mezi něž patřily např. svobodné volby zástupců nebo samostatné vyřizování vlastní agendy. Obce se staly nejnižšími články a instancemi územní samosprávy.

Ke zvolení prvních zastupitelských sborů došlo po vydání volební instrukce ze dne 8. dubna

1850. V každé obci byly zřízeny dva orgány – na tři roky volený obecní výbor a obecní představenstvo. Obecní výbor byl kolegiální orgán, rozhodující většinou hlasů. Měl usnášecí a dozorní moc a ze svého středu si volil obecní představenstvo – starostu a alespoň dva radní.

V letech 1855 - 1868 patřil Horní Žandov do správního a soudního okresu Lázně Kynžvart, v letech 1880 - 1902 do správního okresu Planá. V letech 1861 - 1874 byl jako osada přiřazen k obci Dolní Žandov, poté došlo opět k jeho osamostatnění.

Po vydání Říjnového diplomu byl roku 1862 vydán rámcový říšský obecní zákoník, který měl v některých svých ustanoveních přímou platnost, zatímco jiné jeho předpisy byly realizovatelné po vydání zemských prováděcích zákonů. V roce 1864 vešlo v platnost obecní zřízení a volební řád pro Moravu a Čechy a vztahovalo se na všechny obce s výjimkou statutárních měst a v mnohém navazovalo na Stadionovo prozatímní obecní zřízení.

Od roku 1902 patřil Horní Žandov do správního okresu Mariánské Lázně. Podle Seznamu míst v království Českém žilo v obci v roce 1893 401 obyvatel v 64 domech. Podle sčítání lidu v roce 1910 379 obyvatel a 63 domů. K obci patřila samota Oedhäuser (Poustka).

Obyvatelstvo se živilo převážně zemědělstvím a také různými řemesly - tkalcovství, barvířství, soukenictví.

Po vzniku ČSR vstoupila v platnost dvě zákonná nařízení č. 75/1919 Sb. zákon o řádu volení v obcích a č. 76/1919 Sb. o novele k obecnímu zřízení. Podle novely stálo v čele obce obecní zastupitelstvo (dříve obecní výbor), které si ze svého středu volilo obecní radu (dříve obecní představenstvo) tvořenou starostou a radními. Rada plnila rovněž funkci obecního trestního senátu, který byl tvořen obvykle starostou a dvěma radními.

Působnost obecního úřadu se dělila na samostatnou (správa obecního jmění a obecních záležitostí, dohled na bezpečnost majetku, péče o chudé a dobročinné ústavy, účast na správě místních škol, výkon policie) a přenesenou (záležitosti soudní, politické, vojenské, berní a důchodkové). Dohled nad obecním úřadem náležel okresnímu zastupitelstvu a zemskému výboru.

Vzhledem k torzovitosti spisového materiálu se nepodařilo dohledat přesnou dobu působení starostů obce ve své funkci. V letech 1909 - 1938 lze z podpisů na spisech určit nejprve starostu Michaela Kindla a někdy od roku 1920 Zeidlera.

V období německé okupace pohraničí v letech 1938 - 1945 vstoupil v platnost říšskoněmecký systém a došlo k odstranění volitelnosti orgánů územní samosprávy. Vznikla tzv. Říšská župa sudetská (Reichsgau Sudetenland) a celé území se rozdělilo na venkovské a městské okresy (Landkreise a Stadtkreise). Ve venkovských okresech byly utvořeny úřady landrátů (Der Landrat) navazující na prvorepublikové okresní úřady. Došlo k faktické likvidaci územní samosprávy. Správu

obce tak zastával pouze starosta. Zastupováním starostů byli pověřeni tzv. přidělenci. Další obecní orgán představovala obecní rada, která zajišťovala kontakt mezi obecní správou a obyvateli obce. Kromě obecních radů existovali ještě poradci, kteří vykonávali poradní činnost pro starostu. Významný vliv na správu obce měl i zmocněnec NSDAP.

Dolní Žandov patřil pod Landrát Mariánské Lázně. V době nesvobody (1938 - 1945) byly obce Horní Žandov a Brtná pod správou obce Dolní Žandov.

Na základě vládního nařízení č. 4 ze dne 5. května 1945 obecní úřady zanikly a byly nahrazeny místními národními výbory, v obcích s převážně německy mluvícím obyvatelstvem, pak dočasně místními správními komisemi. V Horním Žandově se tak stalo v dubnu 1945, kdy správu obce převzal František Krušina, který byl pro neschopnost odvolán a obec přešla pod správu obce Dolní Žandov.

II. Vývoj a dějiny archivního souboru

Kde a v jakých prostorách byly dokumenty původce uloženy před ukončením jeho činnosti se nepodařilo zjistit. Byly vytrženy z dokumentů MNV Mariánské Lázně, které byly předány do Okresního archivu Cheb dne 1. 2. 1960 - číslo přírůstku 53. Z těchto dokumentů pak byl vytvořen samostatný archivní soubor Archiv obce Horní Žandov.

Původní spisový plán se nedochoval. Na spisech nejsou žádné signatury, které by vypovídaly o tom, že by byly nějak tříděny. Jsou pouze opatřeny prezentačním razítkem a číslem jednacím z podacího protokolu. Spisovenské pomůcky se nedochovaly.

V době od archivního převzetí, až do zahájení současné inventarizace, nebyly provedeny žádné restaurátorské zásahy a nebyla provedena vnitřní skartace.

Vzhledem k malému množství dochovaného materiálu je zřejmé, že došlo k jeho ztrátě či zničení ještě před převzetím do archivu.

Archiválie původce se nachází také v archivním souboru Archiv města Cheb (EL NAD 1). Je zde uložena listina datovaná 16. 1. 1610. Jedná se v ní o dědickém vyrovnání mezi Magdalenou Gärtnerin a Hansem Gärtnerem (inv. č. 2171). Další dokumenty týkající se korespondence starosty a rady Horního Žandova lze nalézt v kartonu 508, inv. č. 3032.

III. Archivní charakteristika archivního souboru

Část archivního souboru (12 knih a 2 kartony spisů z let 1890 - 1945) byla uspořádána formou prozatímního inventárního seznamu. V archivní pomůcce není uveden datum a rok zpracování ani autor pomůcky. Je pravděpodobné, že tuto pomůcku vypracoval a fond uspořádal pracovník Okresního archivu Cheb Jaroslav Slavík někdy v letech 1959 - 1962, kdy došlo tímto autorem v těchto letech ke zpracování většího množství archivních souborů archivů obcí.

Vzhledem k tomu, že nebyl nalezen žádný spisový plán, byl archivní soubor uspořádán podle umělého schématu - Metodického návrhu na pořádání a inventarizaci archivních fondů Archiv obce vydaného Archivní správou MV Praha dne 31. ledna 2000, čl. AS/1-284/2000.

Materiál fondu byl rozdělen na knihy, spisový materiál a účetní materiál. Knihy byly dále rozděleny na knihy všeobecné správy obce a knihy evidence ve věcech spolupůsobení ve státních záležitostech. Spisový materiál obsahuje pouze spisy, které byly členěny podle skupin umělého pořádacího schématu. Účetní knihy byly seřazeny chronologicky v rámci skupin.

Před zpracováním měl archivní soubor 12 knih a 2 kartony spisů a měřil 0,36 bm. Časové rozmezí archivního souboru se změnilo z původního časového rozsahu 1890 - 1945 na nynější časový rozsah 1877 - 1945. Je to z toho důvodu, že mezi spisy byla nalezena evidence vydaných domovských listů z roku 1877 - inv. č. 6 a mezi plány domů a hospodářských budov jsou plány od roku 1877 - inv. č. 8.

Pod inv. č. 2 je zařazena kniha evidence vydaných domovských listů z let 1925 - 1942. Ze zadní strany byla tato kniha používána jako podací protokol v době od 31. 12. 1939 do 21. 3. 1940 Místní správní komisí Horní Žandov. Totéž je u inv. č. 19 - Pokladní kniha obce z let 1927 - 1940. V této pokladní knize v době od 1. 8. 1945 do 27. 10. 1945 pokračovala v zápisech místní správní komise.

V průběhu zpracování byla v rámci vnitřních změn (č. j. SOAP/020-0069/2009 ze dne 3. 2. 2009) přesunuta z právě inventarizovaného archivního souboru Archiv obce Dolní Žandov (EL NAD 462) do Archivu obce Horní Žandov 1 úřední kniha (parcelní protokol z let 1895 - 1945) o rozsahu 0,01 bm. Z archivního souboru Archiv obce Horní Žandov byla naopak vyřazena 1 úřední kniha (hlavní kniha správy hřbitova z let 1936 - 1941) o rozsahu 0,01 bm (č.j. SOAP/020-0055/2009 dne 26. 1. 2009), která byla vmanipulována do Archivu obce Dolní Žandov (EL NAD 462).

Po inventarizaci archivní soubor Archiv obce Horní Žandov obsahuje 16 evidenčních jednotek a měří 0,39 bm, z toho 13 knih o rozsahu 0,13 bm, 3 kartony spisů o rozsahu 0,26 bm. Rozdíl 0,03 bm

v rozsahu fondu před a po zpracování vznikl tím, že původně evidované 2 kartony spisového materiálu byly přeplněny a proto byly nově pře manipulovány do 3 kartonů. Rovněž došlo ke změně v počtu evidenčních jednotek úředních knih - původně bylo evidováno 12 úředních knih, nyní je evidováno 13 úředních knih. 1 kniha byla nalezena mezi spisovým materiálem.

Vnitřní skartace fondu při inventárním zpracování nebyla provedena.

Písemnosti fondu náleží do II. kategorie. Po jazykové stránce je fond německý.

Fyzický stav fondu je vcelku dobrý a nejsou nutné restaurátorské zásahy.

IV. Stručný rozbor obsahu archivního souboru

Materiál archivního souboru Archiv obce Horní Žandov je torzovitý. K badatelskému využití lze vyjmenovat policejní přihlášky obyvatel z let 1944 - 1945, stavební záležitosti z let 1877 - 1944 a účetní knihy - hlavní knihy, rozpočty, pokladní knihy. Ze spisů jsou zachovány pouze jednotliviny, takže pro badatele umožňuje archivní soubor pouze omezeně studium chodu obecní samosprávy obce.

V. Záznam o uspořádání archivního souboru a zpracování inventáře

Archivní soubor uspořádali, inventární seznam a úvod sestavili v únoru až říjnu 2009 Marie Bortelová a Mgr. Karel Halla ve Státním okresním archivu Cheb.

Cheb, 7. 4. 2010

Marie Bortelová

Mgr. Karel Halla

Příloha č. 1

Seznam použitých pramenů a literatury

Prameny

- Archivní soubor Archiv města Cheb
- Archivní soubor Archiv města Lázně Kynžvart
- Catalogus venerabilis cleri saecularis et regularis ....., Pragae 1938, s. 363 - 364, 374 - 376

Literatura

- Gnirs Anton: Topographie der historischen und kunstgeschichtlichen Denkmale in der Bezirken Tepl und Marienbad, Augsburg 1932, s. 211 - 212
- Orth Jan, Sládek František: Topograficko-statistický slovník Čech..., Praha 1870, s. 987
- Orts - Repetorium für das Königreich Böhmen, Praha 1913, s. 362
- Ottův slovník naučný, XXVII. díl, vyd. J. Otto, Praha 1908, s. 755
- Retrospektivní lexikon obcí ČSSR 1850 - 1970, I. - II. díl, Praha 1978
- Seznam míst v království Českém, Praha 1893, s. 275
- Statistický lexikon obcí ČSSR 1982, II. díl, Praha 1984
- Urban Michael, Dr.: Geschichte der Städte Königswart und Sandau, Stříbro 1894, s. 169 - 196
- Zprávy státního úřadu statistického republiky Československé, ročník XXVII, č. 1 - 16, Praha 1946, Seznam obcí v zemi České podle stavu z prosince 1945, s. 39

Příloha č. 2

Seznam použitých zkratk

AO	archiv obce
AP	archivní pomůcka
bm	běžný metr
č.	č.
č. j.	číslo jednací
čl.	článek
čp.	číslo popisné
EL NAD	evidenční list Národního archivního dědictví
inv. č.	inventární číslo
MNV	místní národní výbor
MV	ministerstvo vnitra
např.	například
NSDAP	Nationalsozialistische Deutsche Arbeiterpartei
ř. z.	říšský zákoník
Sb.	sbírka
sv.	svatý
SOAP	Státní oblastní archiv v Plzni
t. j.	to je
tzv.	tak zvaný

Příloha č. 3

Popis členění inventárního seznamu :

	Čas. rozsah	Inv. č.
A. Obecní úřad 1850 - 1945		
I. Knihy		
Knihy všeobecné správy obce	1894 - 1942	1 - 2
Knihy evidence ve věcech spolupůsobení ve státních záležitostech	1895 - 1945	3 - 4
II. Spisový materiál		
II. 1 Spisy		
Obec a její správa	1877 - 1935	5 - 6
Péče o bezpečnost a veřejný pořádek	1877 - 1945	7 - 9
Spolupůsobení ve státních záležitostech	1890 - 1945	10
III. Účetní materiál		
III. 1 Účetní knihy	1927 - 1945	11 - 19
III. 2 Účetní přílohy	1944 - 1945	20

Inventární seznam

Inv. č.	Signatura	Obsah	Časový rozsah	Číslo ev. j.
---------	-----------	-------	---------------	--------------

Obecní úřad 1850 - 1945

I. Knihy

1. Knihy všeobecné správy obce

1	Knihy evidence vydaných domovských listů, čeledních a pracovních knížek	1894 - 1920	K 1
2	Knihy evidence vydaných domovských listů, 1925 - 1942 Podací protokol 1939 - 1940 31. 12. 1939 - 21. 3. 1940	1925 - 1942	K 2

5. Knihy evidence ve věcech spolupůsobení ve státních záležitostech

3	Knihy daňové evidence a daňový sazebník pro rok 1939	1939	K 3
4	Parcelní protokol obce Horní Žandov	1895 - 1945	K 4

II. Spisový materiál

II. 1 Spisy

1. Obec a její správa

1.2 Evidence občanů, domovské právo

5	Hlášení pro matriku	1924 - 1935	N 1
6	Domovské právo - domovské listy, evidence vydaných domovských listů	1877 - 1927	N 1

3. Péče o bezpečnost a veřejný pořádek

3.1 Bezpečnost osob a majetku

7	Policejní přihlášky obyvatel, řazeno abecedně (B - Z)	1944 - 1945	N 1
---	---	-------------	-----

3.7 Stavební a požární záležitosti

8	Stavební záležitosti, plány domů a hospodářských budov, řazeno dle čp. (1 - 30)	1877 - 1944	N 1
8	Stavební záležitosti, plány domů a hospodářských budov, řazeno dle čp. (31 - 68)	1877 - 1944	N 2

Inv. č.	Signatura	Obsah	Časový rozsah	Číslo ev. j.
---------	-----------	-------	---------------	--------------

3.8 Trestní a smírcí pravomoc

9		Výpis z rejstříku trestů (Josef Dürl)	1923	N 2
---	--	---------------------------------------	------	-----

5. Spolupůsobení ve státních záležitostech

5.2 Záležitosti daňové a katastrální

10		Pozemnostní archy, řazeno dle čp. (1 - 66)	1890 - 1945	N 3
----	--	--	-------------	-----

III. Účetní materiál

III. 1 Účetní knihy

11		Hlavní kniha - příjmy	1944 - 1945	K 5
12		Hlavní kniha - výdaje	1944 - 1945	K 6
13		Hlavní kniha - příjmy	1945	K 7
14		Věcná kniha rozpočtu	1944 - 1945	K 8
15		Rozpočet obce pro účetní rok 1941	1941	K 9
16		Rozpočet obce pro účetní rok 1942	1942	K 10
17		Rozpočet obce pro účetní rok 1943	1943	K 11
18		Rozpočet obce pro účetní rok 1944	1944	K 12
19		Pokladní kniha obce Horní Žandov 1927 - 1940	1927 - 1940 (1945)	K 13
		Pokladní kniha Místní správní komise Horní Žandov 1. 8. 1945 - 27. 10. 1945		

III. 2 Účetní přílohy

20		Přehled pohybu na účtu obce	1944 - 1945	N 3
----	--	-----------------------------	-------------	-----

Tiráž

Název archivní pomůcky: Archiv obce Horní Žandov
Značka archivního souboru: AO Horní Žandov
Časový rozsah: 1877 - 1945
Počet evidenčních jednotek: 16 (13 úředních knih, 3 kartony)
Počet inventárních jednotek: 20
Rozsah v bm: 0,39 (knihy - 0,13, kartony - 0,26)
Stav ke dni: 7. 4. 2010
Zpracovatel(é) archivního
souboru: Marie Bortelová, Mgr. Karel Halla
Zpracovatel(é) archivní
pomůcky: Marie Bortelová, Mgr. Karel Halla
Počet stran: 17
Počet exemplářů: 5
Schválil: Mgr. Karel Halla
dne 7. 4. 2010 - č.j. SOAP/020 - 0253/2010

Nová tiráž GI 2012–2013

Název archivní pomůcky: Archiv obce Horní Žandov
Značka archivního fondu: AO Horní Žandov
Časový rozsah fondu: 1877–1945
Počet inventárních jednotek: 20
Počet evidenčních jednotek: 16 (13 úředních knih, 3 kartony)
Rozsah fondu v bm: 0,46
Stav ke dni: 26. 9. 2012
Vypracoval: H. Knetlová